

EN SMÅKONUNG

T extilfabriken i Suurekõrve hade vuxit upp som en medeltidsstad mitt bland kojor och avelsgårdens välvda ladugårdar och blivit ett betydande centrum för hela omgivningen. Här saknades den bestämmande viljan och (den efter skönhet sökande handen hos en ledande byggmästare. Ändå bildade detta byggnadskomplex av rött tegel trots sina sicksacklinjer och trots rikedomen av skorstenar en silhuett, som väl passade i omgivningen. Var och en snickrade här efter sitt huvud, men ändå leddes alla av ett undermedvetet formsinne som i en myrstack. Här fattades de för nutiden så karakteristiska skärande kontrasterna mellan glas och betong å ena sidan och mossbevuxet trä å den andra. Det som kanske i början verkat skrikande med sina färger och former hade under tidernas lopp smält samman med den allmänna blekheten och blivit mjukt och fridsamt som hela livet i Suurekõrve. Förhållandena och tiden slipade också människorna lika varandra i dessa oändliga moss- och skogs-

marker. Livet förflöt under små sysslor som i ett bortglömt hörn av trädgården, där ogräset trivs särskilt bra. Kärngräs täckte allting mycket hastigt, och t. o. m. ärren efter eldsvådor i fabriken läktes på några få år. Kvar var blott ett minne, ibland t. o. m. en visshet om, att husfäderna med rynkade ögonbryn hört på föredrag om effektiv eldsläckning. En vänlig skyddsande hade under ett helt sekel bevarat textilfabriken i Suurekörve från eldsvådornas girighet, antingen genom rask hjälp eller genom att vinden vänt sig i rättan tid. På så vis hade människorna här fått en övermodig tro, att centrum för deras arbete och liv var som en mäktig sanddyn, med vilken förr eller senare också de mest motsträviga personligheterna skulle smälta samman.

I överensstämmelse med detta sinnelag hos Suurekörveborna väckte ankomsten av Kurt Wolfbüttel, som av ockupationsmyndigheterna utnämnts till fabriken nye ledare, inte den minsta uppmärksamhet. Människorna här hade inte tillräckligt många fingrar för att kunna räkna upp alla dessa män med främmande tungomål, vilka på ett eller annat sätt, men alla kortvarigt, hade härskat i Suurekörve. I deras språk fanns det ännu underligt förvridna ord, vilka härstammade från baron Steinarts dagar, han som hade grundat fabriken genom att överlåta sin jakt- och utgård, eller från den tiden då här funnits mästare från Holland, Böhmen, Belgien och andra länder, av vilka blott dunkla minnesspillror bevarats.

Av Kurt Wolfbüttel fick emellertid Suurekörveborna ett varaktigt minne. Denne rödbrusige och rödhårige man, som ständigt rökte cigarr, hade en förmåga att redan första dagen få hela samhället att tala om sig. Redan hans yttre, till vilket också hörde en minst två karats briljantring, en grön rock av underligt snitt, spetsbyxor, starkt glänsande hård krage och en slips, som var knuten med en noggrannhet, som man brukar finna hos provryttare, kunde man inte låta bli att uppmärksamma. Då han för första gången nämnde fa-

brikens namn och i stället för Suurekõrve uttalade det »Suurekirve», döptes han av folket till »Kirve Kurt». (Yx-Kurt), vilket namn han fick behålla ända till sin död. Fabrikens långvariga ledare presenterades en och en. Den gråhårige Vidrik Luup, som till namnet var ledare för väveriet, men i själva verket den som bestämde över hela produktionen, böjde bara på huvudet och skrapade med foten, så som god uppfostran förr fordrade. Rättaren Torma Jaak med långsträckt ansikte och utdragna lemmar sträckte fram sin hand klumpigt som vanligt, huvudbokförarens uppförande var tadelöst artigt och lagom tillbakadraget och spinnmästaren smålog före hälsningen och vred därefter på sina mustascher. Han visste av erfarenhet, att varje ny direktör gav sig på honom, som hade produktionens första stadium om hand, med en viljekraftig reformators färska raseri.

De mindre betydande tjänstemännen visade Kurt Wolfbüttel inte någon annan uppmärksamhet än en likgiltig och överlägsen nick på huvudet. Till de närvarande herrarna från krigsindustriens centralorganisation sade Kurt Wolfbüttel upprepade gånger, att han tyckte bra om stället och fabriken, för den påminde honom om hans familjs fabriker i Westfalen (som senare befanns inte existera). Han glömde inte heller att med en kännares ton tillägga, att Suurekõrve förstås mått med europeisk måttstock var efterblivet och att han allvarligt fruktade, att han inte ensam skulle kunna fullfölja jätteuppgiften att modernisera fabriken. Som bekräftelse på sina ord framkastade han under rundvandringen några exempel, vilka för den medföljande spinnmästaren avslöjade hans fullkomliga okunnighet på området. De närvarande höga herrarna nickade emellertid godkännande, ty de flesta av dem var för första gången i en textilfabrik. Suurekõrveborna hade tigande gått efter sällskapet liksom tjänarna i ett bättre engelskt hus. Till dem riktades det sällan någon fråga, ty företagets nye ledare kände och visste tydligen redan allting själv. Då Kurt Wolfbüttel emellertid betonade,

EDGAR V. SAKS

att en språkkunnig korrespondent oundvikligen måste anställas för att brevväxlingen med centralorganisationen inte skulle bli bristfällig och den enkla befolkningen här skulle få reda på alla nödvändiga förordningar, var huvudbokhållaren Enn Varma den första suurekörvebo som på eget initiativ öppnade sin mun. Hans röst darrade litet, då han fastslog, att fabriakens långvarige korrespondent behärskade fem språk i tal och skrift. Då också den gamle Vidrik Luup bekräftade detta, gav Kurt Wolfbüttel vika, men han anmärkte, att man förstås inte kunde stenografi här. Enn Varma, som annars så noga valde sina yttranden, kunde inte låta bli att säga, att korrespondenten tyvärr bara behärskade estnisk och engelsk stenografi. Kurt Wolfbüttel gav honom ett bestraffande ögonkast, och några herrar i hans följe uttryckte högt sin förvåning över att människor i en sådan avlägsen skogstrakt kunde så många främmande språk.

Efter en långvarig middagsmåltid anordnade Kurt Wolfbüttel en båtfärd på ån för sina gäster, och på kvällen bekantade han sig med huvudkontorets utrymmen. I ett rymligt hörnrum stannade han längre och förklarade sen, att han ämnade välja det till sitt rum. Ingen protesterade, Vidrik Luup anmärkte likgiltigt, att detta rum var huvudbokhållarens och att det för direktören fanns ett rum som hade ännu vackrare utsikt och var ännu bättre inrett. Till svar förklarade Kurt Wolfbüttel med stort patos, att i det nya Europa skulle företagsledaren bara vara förste man bland arbetspersonalen, och att där de forna kapitalistiska direktörernas levnadsvanor inte skulle förekomma. Direktörernas rum skulle han överlåta till sammanträdesrum för företagets styrelse, och huvudbokhållaren måste enligt föreskrifterna sitta bland tjänstemännen i den gemensamma salen för att vara lätt tillgänglig.

Fastän gnället fredades i Suurekörve som kvickrot, var lydnad och vördnad för överheten självklara ting. Bara spinnmästaren Tiit Voomees kunde inte låta bli att efter le-

darens tal säga: »Herrn har alltid rätt. Herrn vet nog själv vad han gör och ansvarar också för det».

Men redan samma dag sent på kvällen satt Voomees i Kurt Wolfbüttels rum i en länstol, drack vin, rökte cigarr och hörde på sin nye herres resonemang. Kurt Wolfbüttel försökte vara älskvärd, och bara en gång föll han ur sin roll. Nämligen då Voomees som svar på en fråga sade, att han hade studerat vid kemiska högskolan i Brunn och kompletterat sina kunskaper i Bradford. Till hälften mot Wolfbüttels vilja kom ur hans mun ett ogillande yttrande om skomakare som ville slå sig på skräddarens arbete. Men också Voomees visste efter detta samtal, vad den nye herrn egentligen strävade efter. Yx-Kurt behövde en tomte bakom lås i en mörk kammare, som skulle bära ihop nödvändiga kunskaper till honom och vid rätt tillfälle stoppa rätta ord i hans mun, men själv vara osynlig. Och Voomees erinrade sig sina egna ungdomsår, då han tillsammans med andra kunskapstörstande här i Suurekörve måste stjäla varje liten smula lärdom från de bömiska mästarna. Då de skildes var båda männen mycket besvikna på varandra, och deras tillgjorda leende kunde med möda dölja avskedets kyla.

2.

De vidsträckta mossarna och kärren i Suurekörve torkade och glödde i hettan. Ängarna blev lilafärgade av det mogna gräset, och älggräset började allt mera sprida sin bedövande doft. När det inte fanns något ogräs att plocka hemma i trädgårdarna, då gick hustrurna från fabriken och hjälpte bönderna med höskörden, och på höglänta ställen behövde bönderna redan hjälpsamma händer att binda rågen. Också i torvgravarna i närheten såg man spadarna glänsa. Man hade här alltid förtjänat sin vinterföda på det

viset. Denna sommar var emellertid utsikterna till bisysslor kännbart sämre genom den av Kurt Wolfbüttel genomförda förändringen av arbetstiden: man kunde börja arbetet senare om morgnarna och det bestods också en middagrast, men de värdefulla lediga eftermiddagarna gick förlorade. Och då alla unga kvinnor i krigsindustriens intresse skickades till en torvmosse, som låg på ett par mils avstånd, var personalens arbetsglädje fullkomligt förstörd. Återigen var det Enn Varma, som försökte att hos företagets ledare försvara Suurekõrvebornas gamla bruk, varvid han blev föremål för en spydig behandling och vassa anmärkningar.

I början hånskrattades det bara, då Kirve-Kurt från tidigt på morgonen till sent på kvällen gick omkring i fabriken olika avdelningar, delade ut konstiga råd men ännu mera skällde, och på kontorets väggar lät klistra upp dussintals med förordningar och förändringar och översättningar av dem. Snart ersattes hånskratten emellertid med tysta svordomar, humöret i fabriken blev nervöst och man började bli rädd för Kirve-Kurt. Det blev mera och mera klart för folk, att makten för längre eller kortare tid var koncentrerad till detta röda huvud, och den som ville leva vidare måste räkna med det som med något oundvikligt. Säkert måste det i denne beskäftige man, som hade oklar blick och var full av främmande begeistring, också finnas mänskliga drag. Här behövdes konsten att närma sig och tålmod. Enn Varma var övertygad om att ju mera Kirve-Kurt utan kontakt med andra satt i sitt ensamma rum, dess flera konstiga idéer skulle han få, som han inte skulle rygga tillbaka för att försöka genomföra.

Familjen Varma hade mobiliserat hela sitt skönhetssinne och sin skicklighet vid ordnandet av supén, som var tänkt som grundsten för samarbetet mellan den nykomne ledaren och fabriken gamla garde. Enn Varma var inte född i Suurekõrve, men han var så hemmastadd här, att man behand-

lade honom med fullkomligt förtroende, särskilt när det gällde att taga position mot nya inkräktare. Kurt Wolfbüttel hade vänligt lovat att komma. Den enda som tvivlade på att företaget skulle lyckas var fru Varma och, som det senare visade sig, också den gamle Luup. Stödjande sig på sin kvinnliga instinkt hade fru Varma upprepade gånger bekräftat, att Kurt Wolfbüttel hörde till de män, som ha en felaktig uppfattning om samarbetsbegreppet och som inte är rädda för något annat än den knytnäve, som är starkare än den egna, och som i grund och botten är småaktiga och lumpna människor. Också iakttagelser gjorda i samhället gav anledning till denna uppfattning. Som det brukar vara i en liten ort, hörde och såg man här allting. Det blev inte heller ouppmärksammat, att Kirve-Kurt genom sitt fönster kastade karameller till barnen, som samlades på gården. Han glädde sig särskilt, då de små började slåss om sötsakerna. När karamellerna tog slut, fortsatte han sin lek med cigarrettstumpar och korkar, och han kunde inte behärska sitt av glädje kluckande skratt, då något föremål råkade träffa ett barn.

Alla gästerna hade kommit, och Enn bjöd omkring cigaretter. Blott hedersgästen och den gamle Luup fattades ännu. Den sistnämndes frånvaro överraskade inte någon. Hans tillbakadragenhet gentemot sina egna och den nye ledaren hade blivit särskilt i ögonen fallande, alltsedan Kirve-Kurt hade velat bygga om hans bostad till fabriken hotell. Denna plan övergav Wolfbüttel först, då han från högre ort anmodades att göra det.

Fastän värdfolket var oroligt och nervöst, kände gästerna sig hemmastadda och Voomees tröttnade inte att berätta historier om hur Kirve-Kurt i sin okunnighet hade låtit flera förstklassiga spånadspartier förstöras, så att man av fint material blott kunde väva säckväv.

Fru Varma hade lämnat sällskapet och Enn hittade henne sittande på verandatrappan med tårar i ögonen. På makens

bekymrade frågor svarade hon först ingenting. Då Enns ton emellertid blev fordrande, svarade hon uppriktigt, att hon inte kunde frigöra sig från en ond aning, att det var den sista sommaren för deras familj i detta vackra hem. Hust-runs röst var så högtidligt allvarlig, att mannen denna gång inte skrattade. De tystnade bägge, och i detta ögonblick fotograferades i deras ögon en minnesbild av trädgården, vilken låg framför dem yppig i sin blomsterrikedom, en bild som ännu många år senare stod levande för deras sinnen.

Medan de vände tillbaka till sina gäster sade hustrun till Enn, att det vore bättre om Kurt Wolfbüttel inte alls komme. Då behövde de inte tvinga sig att le mot den ovärdige och förnedra sig själva i onödan. Det väntande supésällskapet var fortfarande på gott humör, och Voomees berättade redan, hur Kirve-Kurt hade låtit rättaren hamstra ägg och späck och i reparationsverkstaden tillverka särskilda askar av tunn plåt för att per post skicka hem fett. Likaså ventilerades byggandet av Kirve-Kurts bastu, förbudet att sälja blommor till arbetarna, avstängandet av gångstigarna till badplatsen genom uppsättande av jättestora anslag och många andra småsaker, som berörde människornas vardagliga levnadsvanor. Kirve-Kurt hade under dessa få veckor förvandlats till en ond ande, som man talade om också då han själv var långt borta och inte hade gjort något ont. Då man också språkat om att en ny kvinnlig tysk korrespondent möjligen skulle komma, och föraktfullt kritiserat att arbetskraft togs i anspråk för att anlägga blomsterrabatter under torvskärningssäsongen, uttryckt sitt medlidande med fabriken husmor, vars rättar inte längre behagade Kirve-Kurt, och man hånskrattat åt att det gamla, vana hembiträdet i chefsbostaden entledigats och en yngre blivit anställd, avbröts samtalet. Fru Varma bad dem sätta sig till bords, där det fanns precis så många platser, som det fanns gäster. Alla visste för vilket ändamål supén var anordnad, men ingen berörde denna något ömtåliga fråga. Då hela säll-

skapet besvärat tittade på varandra, hostade Voomees viktigt och sade: »Jag liknar Kirve-Kurt mest, och som bekant är jag hans närmaste och hittills mest hunsade medhjälpare. Jag tror att sällskapet inte protesterar, om jag intar hedersplatsen på värdinnans högra sida!»

Hela sällskapets befriade skratt och en rosenknopp, som värdinnan fäste i hans knapphål, var tack och uppmuntran för honom. Den livliga inledningen till supén kunde inte ens störas av att Varmas lille son kom gråtande hem och med hög röst klagade över, att Kirve-Kurt höll på att döda sångfåglar i trädgården med jaktgevär. Eftersom i ett litet samhälle alla händelser liksom av osynliga bud bärs från det ena huset till det andra, så fick gästerna, som satt hos Varma, redan före midnatt veta, att Kurt Wolfbüttel då han sköt kråkor i fabriken trädgård, av okynne eller därför att han trodde det var ett okänt djur, hade skjutit trädgårdsmästaren enda grå lamm. Då Kurt Wolfbüttel nästa morgon med överlägsen ton började dela ut förhållningsorder till sin huvudbokhållare utan att med ett halvt ord ursäktat sin frånvaro, blev det klart för Varma, att denne sårade honom med avsikt och att han förr eller senare skulle få kämpa utan förbarmande med den av makt berusade rödhåriga mannen.

3.

Man hade redan vant sig vid att Kurt Wolfbüttel om morgnarna kom till kontoret borstig, arg, ofta med avsupandet röda ögon, kastade ut tjänstemän för småsaker och först på eftermiddagen lugnade sig. Men så upprörd och arg som i dag hade inte någon sett Kirve-Kurt förut. Alla blev utan undantag utskällda, också den underdånige rättaren, och t. o. m. till den nyss anlända nya korrespondenten Grete Sumfnagel med sina i nacken upplagda flåtor röt Kirve-Kurt

så, att hon med tårar i ögonen gick in i sitt rum. Ändå hade man kunnat vänta det motsatta, ty det var redan andra dagen som ljusa drillar hördes från chefsbostaden, vilka förkunnade att Reet kommit i stället för Juuli, den gamla ärevördiga tjänarinnan. Reet — änka till en i krigets virvlar nedskjuten bolsjevikisk rörmokare — hade på företagsledarens personliga önskan blivit överförd från fabriken till tjänst i chefs bostad.

På förmiddagen läste Kurt Wolfbüttel sin dörr och man hörde, hur han med grov röst dikterade brev för korrespondenten, de ville aldrig ta slut. I dessa brev räknade han upp alla tänkbara välgärningar som han bevisat folket vid fabriken, men han glömde inte heller att lägga till ringaktande anmärkningar angående invånarnas hållning och uppförande. Det var bekant att han kallade alla folk som bodde öster om Preussens gräns för halvasiater, detta hade han låtit undslippa sig en gång vid ett utbrott av obehärskad vrede.

Han hade lovat vara en god husbonde för det tjänande folket och ville det också, men till sin besvikelse erfor han, att såväl i Suurekörve som också på andra ställen alla möjliga personer med akademiska grader — och sådana fanns det flera än det var önskvärt — förstörde hela detta på blind lydnad grundade autokratiska system, som han kände sig kallad att införa. Han hade planterat blommor kring fabriken, hade låtit plöja upp gräsplanerna och så grönsaker på dem och låtit göra sandlådor vid vägarna för arbetarbarnen. Till tack hade någon i morse stulit ett av hans jaktgevär där det hängde på väggen. Några busar hade förorenat på golvet i hans privata bastu, slagit sönder fönstren och stuckit ned i spåntaket de anslag, vilka förbjöd främmande att besöka badställena. Vad ville dessa människor egentligen? Inte heller den nya korrespondenten kunde besvara denna fråga. Hon tittade bara med sina oskyldiga blåa ögon på sin chef, som av vrede var alldeles röd i ansiktet. Ödet hade gett Kurt Wolfbüttel ett ovanligt tillfälle att inte bara i inbillningen

lade honom med fullkomligt förtroende, särskilt när det gällde att taga position mot nya inkräktare. Kurt Wolfbüttel hade vänligt lovat att komma. Den enda som tvivlade på att företaget skulle lyckas var fru Varma och, som det senare visade sig, också den gamle Luup. Stödjande sig på sin kvinnliga instinkt hade fru Varma upprepade gånger bekräftat, att Kurt Wolfbüttel hörde till de män, som ha en felaktig uppfattning om samarbetsbegreppet och som inte är rädda för något annat än den knytnäve, som är starkare än den egna, och som i grund och botten är småaktiga och lumpna människor. Också iakttagelser gjorda i samhället gav anledning till denna uppfattning. Som det brukar vara i en liten ort, hörde och såg man här allting. Det blev inte heller ouppmärksammat, att Kirve-Kurt genom sitt fönster kastade karameller till barnen, som samlades på gården. Han gladde sig särskilt, då de små började slåss om sötsakerna. När karamellerna tog slut, fortsatte han sin lek med cigarrettstumpar och korkar, och han kunde inte behärska sitt av glädje kluckande skratt, då något föremål råkade träffa ett barn.

Alla gästerna hade kommit, och Enn bjöd omkring cigaretter. Blott hedersgästen och den gamle Luup fattades ännu. Den sistnämndes frånvaro överraskade inte någon. Hans tillbakadragenhet gentemot sina egna och den nye ledaren hade blivit särskilt i ögonen fallande, alltsedan Kirve-Kurt hade velat bygga om hans bostad till fabriken hotell. Denna plan övergav Wolfbüttel först, då han från högre ort anmodades att göra det.

Fastän värdfolket var oroligt och nervöst, kände gästerna sig hemmastadda och Voomees tröttnade inte att berätta historier om hur Kirve-Kurt i sin okunnighet hade låtit flera förstklassiga spånadspartier förstöras, så att man av fint material blott kunde väva säckväv.

Fru Varma hade lämnat sällskapet och Enn hittade henne sittande på verandatrappan med tårar i ögonen. På makens

bekymrade frågor svarade hon först ingenting. Då Enns ton emellertid blev fordrande, svarade hon uppriktigt, att hon inte kunde frigöra sig från en ond aning, att det var den sista sommaren för deras familj i detta vackra hem. Hust-runs röst var så högtidligt allvarlig, att mannen denna gång inte skrattade. De tystnade bägge, och i detta ögonblick fotograferades i deras ögon en minnesbild av trädgården, vilken låg framför dem yppig i sin blomsterrikedom, en bild som ännu många år senare stod levande för deras sinnen.

Medan de vände tillbaka till sina gäster sade hustrun till Enn, att det vore bättre om Kurt Wolfbüttel inte alls komme. Då behövde de inte tvinga sig att le mot den ovärdige och förnedra sig själva i onödan. Det väntande supésällskapet var fortfarande på gott humör, och Voomees berättade redan, hur Kirve-Kurt hade låtit rättaren hamstra ägg och späck och i reparationsverkstaden tillverka särskilda askar av tunn plåt för att per post skicka hem fett. Likaså ventilerades byggandet av Kirve-Kurts bastu, förbudet att sälja blommor till arbetarna, avstängandet av gångstigarna till badplatsen genom uppsättande av jättestora anslag och många andra småsaker, som berörde människornas vardagliga levnadsvanor. Kirve-Kurt hade under dessa få veckor förvandlats till en ond ande, som man talade om också då han själv var långt borta och inte hade gjort något ont. Då man också språkat om att en ny kvinnlig tysk korrespondent möjligen skulle komma, och föraktfullt kritiserat att arbetskraft togs i anspråk för att anlägga blomsterrabatter under torvskärningssäsongen, uttryckt sitt medlidande med fabriken husmor, vars rätter inte längre behagade Kirve-Kurt, och man hänskrattat åt att det gamla, vana hembiträdet i chefsbostaden entledigats och en yngre blivit anställd, avbröts samtalet. Fru Varma bad dem sätta sig till bords, där det fanns precis så många platser, som det fanns gäster. Alla visste för vilket ändamål supén var anordnad, men ingen berörde denna något ömtåliga fråga. Då hela säll-

skapet besvärat tittade på varandra, hostade Voomees viktigt och sade: »Jag liknar Kirve-Kurt mest, och som bekant är jag hans närmaste och hittills mest hunsade medhjälpare. Jag tror att sällskapet inte protesterar, om jag intar hedersplatsen på värdinnans högra sida!»

Hela sällskapet befriade skratt och en rosenknopp, som värdinnan fäste i hans knapphål, var tack och uppmuntran för honom. Den livliga inledningen till supén kunde inte ens störas av att Varma's lille son kom gråtande hem och med hög röst klagade över, att Kirve-Kurt höll på att döda sångfåglar i trädgården med jaktgevär. Eftersom i ett litet samhälle alla händelser liksom av osynliga bud bärs från det ena huset till det andra, så fick gästerna, som satt hos Varma's, redan före midnatt veta, att Kurt Wolfbüttel då han sköt kråkor i fabriken's trädgård, av okynne eller därför att han trodde det var ett okänt djur, hade skjutit trädgårdsmästaren enda grå lamm. Då Kurt Wolfbüttel nästa morgon med överlägsen ton började dela ut förhållningsorder till sin huvudbokhållare utan att med ett halvt ord ursäktat sin frånvaro, blev det klart för Varma, att denne sårade honom med avsikt och att han förr eller senare skulle få kämpa utan förbarmande med den av makt berusade rödhåriga mannen.

3.

Man hade redan vant sig vid att Kurt Wolfbüttel om morgnarna kom till kontoret borstig, arg, ofta med av supandet röda ögon, kastade ut tjänstemän för småsaker och först på eftermiddagen lugnade sig. Men så upprörd och arg som i dag hade inte någon sett Kirve-Kurt förut. Alla blev utan undantag utskällda, också den underdånige rättaren, och t. o. m. till den nyss anlända nya korrespondenten Grete Sumfnagel med sina i nacken upplagda flåtor röt Kirve-Kurt

så, att hon med tårar i ögonen gick in i sitt rum. **Ändå hade man kunnat vänta det motsatta, ty det var redan andra dagen som ljusa drillar hördes från chefsbostaden, vilka förkunnade att Reet kommit i stället för Juuli, den gamla ärevördiga tjänarinnan.** Reet — änka till en i krigets virvlar nedskjuten bolsjevikisk rörmokare — hade på företagsledarens personliga önskan blivit överförd från fabriken till tjänst i chefs bostad.

På förmiddagen låste Kurt Wolfbüttel sin dörr och man hörde, hur han med grov röst dikterade brev för korrespondenten, de ville aldrig ta slut. I dessa brev räknade han upp alla tänkbara välgärningar som han bevisat folket vid fabriken, men han glömde inte heller att lägga till ringaktande anmärkningar angående invånarnas hållning och uppförande. Det var bekant att han kallade alla folk som bodde öster om Preussens gräns för halvasiat, detta hade han låtit undslippa sig en gång vid ett utbrott av obehärskad vrede.

Han hade lovat vara en god husbonde för det tjänande folket och ville det också, men till sin besvikelse erfor han, att såväl i Suurekörve som också på andra ställen alla möjliga personer med akademiska grader — och sådana fanns det flera än det var önskvärt — förstörde hela detta på blind lydnad grundade autokratiska system, som han kände sig kallad att införa. Han hade planterat blommor kring fabriken, hade låtit plöja upp gräsplanerna och så grönsaker på dem och låtit göra sandlådor vid vägarna för arbetarbarnen. Till tack hade någon i morse stulit ett av hans jaktgevär där det hängde på väggen. Några busar hade förorenat på golvet i hans privata bastu, slagit sönder fönstren och stuckit ned i spåntaket de anslag, vilka förbjöd främmande att besöka badställena. Vad ville dessa människor egentligen? Inte heller den nya korrespondenten kunde besvara denna fråga. Hon tiltade bara med sina oskyldiga blåa ögon på sin chef, som av vrede var alldeles röd i ansiktet. Ödet hade gett Kurt Wolfbüttel ett ovanligt tillfälle att inte bara i inbillningen

utan också i verkligheten vara en ledande person. Begäret efter makt och efter att få befalla fanns i honom redan från barndomen, liksom en jakthund har ett medfött sinne att nosa upp villebrådet. Han hade ordnat allting precis efter de mönster som hans hemlands kloka män hade utarbetat. Överallt i fabriken hängde brokiga plakater om ledarskap och åttlydnad. Men ändå förekom det varje dag tiotals missförstånd. Mästarna klagade på varandra och en hel rad nödvändiga saker blev helt enkelt ogjorda, ty när uppgifterna fördelades, blev de bortglömda eller låg på verksamhetsområdenas gränslinjer .

I bemötandet av arbetarna visade sig emellertid Kurt Wolfbüttels metod i början ganska framgångsrik. Han förbjöd ledarna av fabriken underavdelningar att ge arbetarna några som helst förmåner, bestode det också i att ge dem fritt ett par timmar, ge dem resetillstånd, eller några andra småsaker. Då sedan männen tvingade av livets bagateller försiktigt med mössan i handen vågade träda in i hans rum, mottog Kurt Wolfbüttel dem med största vänlighet och lät dem tydligt förstå, att om småfolkets små intressen inte blir tillgodosedda, beror det bara på mästarnas illvilja. Den gamle Luup och Voomees upptäckte snart spår av Kirve-Kurts krigslist och skyndade till motanfall. De sade bland annat, att de inte fick fatta några beslut i fråga om personliga önskemål, vilket hade till följd, att arbetarna samlades vid chefens dörr. Kurt Wolfbüttel strålade på grund av denna oväntade ökning av sin popularitet, men efter några dagar blev han nervös. Att behandla arbetarnas personliga angelägenheter tog hela dagar, och resultatet var, att flera listiga män utnyttjade företagsledarens okunnighet om de lokala förhållandena och pressade ut förmåner, till vilka de inte hade någon rätt. Kirve-Kurt började bli rädd för denna skrikiga och giriga massa som kallades arbetargardet. De gav honom inte en enda minuts ro ens vid rundvandringen i fabriken. Till slut hade han ingen annan utväg än att i fickan

bära en bit kartong, på vilken det stod »I personliga angelägenheter tar företagsledaren emot endast på kontoret». Denna skylt förevisade han för var och en som närmade sig, och återigen fanns det riklig orsak till skratt. Kirve-Kurt saknade inte heller sina speciella tricks. Det mest populära var ett knep som Voomees hade visat honom — nämligen att byta skyttel, medan vävstolen var i gång. Detta knep fordrade en utomordentlig noggrannhet och snabbhet, och bara några enstaka arbetare kunde utföra det felfritt. Kurt Wolfbüttel försummade inte ett enda tillfälle att för besökare i fabriken demonstrera detta mästerverk på fingerfärdighet.

Också i dag, då han kom till vävsalen, vände han sig genast till en lång mager man.

— Joosep... skytteln... och gjorde därvid en rörelse i halvcirkel med handen. Joosep var dresserad som en stughund som kan sitta. Det var nog att chefen vinkade, och genast glänste skytteln i mannens händer. Men denna gång gick något på tok. Skytteln flög från den arbetande vävstolen visslande som en raket förbi Kurt Wolfbüttels ansikte och trängde med ena ändan in i salens av ålder murkna tak. Under fabriken långa historia hade åtskilliga män burits till graven, som dödats av den.

Kurt Wolfbüttel blev så förskräckt, att han började stamma, och han var kritvit i ansiktet ännu då han kom till kontoret. Han berättade för alla om den lössläppta skytteln och uttryckte sina allvarliga misstankar om att Joosep denna gång med flit iscensatte strecket för att skrämma eller t. o. m. för att döda honom. Fast den gamle Luups motargument var övertygande, satt misstanken kvar som en rostfläck i Kirve-Kurts sinne. Till detta kom ytterligare rykten, att ingenjör Voomees, som hade blivit förflyttad till det dammiga blångarnsspinneriet, inte var nöjd med företagsledarens beslut och hade lovat att ta upp frågan i hela dess utsträckning. Det kom inte till öppen kamp, ty några veckor senare fick Voomees, som redan var till åren kommen, ett

lätt slaganfall, som tvingade honom ut ur de arbetsföras led för en längre tid.

Historien med skytteln blev ändå orsaken till att Kurt Wolfbüttel blev besviken också på sin sista ledande medarbetare. På hans fordran, att Joosep till straff skulle sättas på utomhusarbeten, svarade Vidrik Luup oväntat:

— Denna order utfärdar herr företagsledaren kanske själv!

Kurt tittade på den gamle herrn med en blick som om en av dem höll på att förlora förståndet eller var i alkoholens våld.

— Det är ju er plikt och ni har befogenhet till det, sade han skarpt.

— Med cirkulär nr 47 har denna befogenhet fräntagits mig, svarade Luup.

— Om föreståndarna inte har befogenhet, så får maskinskriverskan vidtaga denna åtgärd, sade Kurt Wolfbüttel och gick.

Den gamle Vidrik log och mumlade:

— Gör det bara, gör det . . .

Den här dagen var verkligen ödesdigert rik på beslut och verksamhet i Kurt Wolfbüttels liv. De viktiga göromålen räckte också till eftermiddagen. Han måste avsluta föredragningen för det lokala distriktskommisariatet angående civilekonomen Enn Varmas uppförande och statsfientlighet, vilket skulle ha till sin naturliga följd, att den utpekade, som en för allmänna säkerheten farlig person, skulle skickas till en annan boplats.

Kurt Wolfbüttel var nöjd med sig själv. Han hade handlat resolut. Att Enn Varma utom uppsägningen också fick röna andra obehagligheter, därtill var han själv skuld. Varför skulle han börja envisas med att inte vilja lämna sin bostad och övermodigt hänvisa till någon förordning som hade utfärdats av militärmyndigheterna, och som under kriget förbjöd vräkning av folk från deras lägenheter. Kurt Wolfbütt-

tel kände också andra utvägar att tvinga sådana motsträviga individer på bättre tankar.

Huvudorsaken låg emellertid i att Kurt Wolfbüttel trodde att Enn var urkällan till alla farliga rykten angående hans person. Sen han hade skjutit trädgårdsmästarens lamm var alla hans små och stora synder ganska vitt spridda, offentliga hemligheter. Kurt kände ganska väl till sina mäktiga och höga vänner, vilka hade hjälpt honom att få platsen som ledare av fabriken, men vilka kallblodigt skulle offra honom, om dessa farliga rykten inte upphörde. Han hade inte någon annan utväg än att tvärt skära ut bölderna.

4.

Då Enn Varma kom in i skogsdungen vid mossen, syntes det ännu inga strimmor av morgonrodnaden i öster. Under hans fötter prasslade det torra gräset och mossan. Dödstystnaden på mossen och det tätta matta mörkret verkade beklämmande, ja skräckinjagande. Varma hade ingen orsak till ångest, ty han kände landskapet på grund av många års erfarenhet så i detalj som sin fars fruktträdgård. Ännu sent på kvällarna, då ögat inte längre kunde urskilja trädens konturer, hade han stått här på lur och lyssnat till tjädertupparnas inflykt. Fastän han tiotals gånger förut stått på pass här på den bästa delen av sina forna jaktmarker, kunde han inte heller nu undertrycka en darrning som av rampfeber. Fyra tjädrar hade han härifrån hoppat fram till och skjutit. Och han kunde återigen försäkra, att det inte fanns något mera spännande eller intressant än att i morgongryningen jaga den spelande tjädertuppen.

Han lyssnade och kontrollerade bössan. Det var så tyst, att tystnaden hördes. Inte ett enda levande väsen gav ljud ifrån sig på flera kilometers avstånd. För den som inte kän-

de landskapet här, verkade det otrivsamt som en svårframkomlig urskog. Själv var han son till en jägmästare, och honom hade just sådana mosskanter och skogsängar haft mycket att berätta redan då han var liten. Han hittade också utan hund djurens bon i snåren och kunde ur spårens hemliga skrift bestämma villebrådets mat- och dricksplatser. Han kände till alla djurs öden på sitt jaktrevir, han hade sått havre och rovor till dem och ordnat hökrubbor för dem om vintrarna. Bolsjevikerna drog emellertid in alla jakträttigheter som herrskapsprivilegier, medan den tyska ockupationen helt enkelt beslagtogs alla marker och vatten som jaktområde för sina krigsherrar. Enn Varma hade gjort allvarliga försök att få tillbaka sina jaktmarker, men att detta misslyckades hade han Kirve-Kurt att tacka för, en provresande för en westfalisk bomullsfabrik (också detta hade han tillfälligtvis fått klarhet i.)

Kurt Wolfbüttel hade träffat honom en gång i skogen med bössa, och naturligtvis personligen föredragit detta ärende för den tyske polischefen i grannstaden. Denna förmodade tjuvskyttehistoria ansågs vara så pass allvarlig, att Varma fängslades ännu samma kväll och en noggrann husundersökning verkställdes. Det verkliga ändamålet var tydligen att söka efter något slags vapenlager. Enn Varma lyckades snart förklara, att han som skogvaktarens gäst med hans bössa helt enkelt strövat omkring på sina forna jaktmarker. Denne gamle trogne man, en förstklassig rävjägare, hade utan någon överenskommelse givit samma förklaring och det så övertygande, att Enn inte ens blev häktad. Men denna händelse var dock säkert den avgörande orsaken till det avböjande beslutet angående återställandet av Varmas jaktområden. För att inte blanda in sin trogne vän — skogvaktaren — i dessa förbjudna jaktutflykter, hade han denna gång på sidovägar kommit in i skogen och övernattat i en hölada.

På hjälpänn som en fin jakthund väntade han nu på minsta ljud från de avlägsna tallarna, ett ljud som skulle förkun-

na, att tjädertuppen vaknat och förberedde sig till bröllopdans, eller kanske också till sin svanesång.

Nu började det... Det sömniga förspelet lät förmoda, att det var en mäktig fågel, som överlägset vågade till sin spelplats välja tallen som mitt på den ensliga sandkullen i mossen bredde ut sin jättekrona mot himmeln och med de nedersta torra grenarna tecknade ett underligt mönster i det dimgråa mörkret före morgongryningen. Den gamle tjädertuppens kärlekssång, som snart åtföljdes av de yngres och ängsligares läten från träden vid mossens rand, lockade och kallade till kamp. Smygandet till den spelande tjädertuppen var en urgammal ritual, som hade utbildats med stöd av generationers erfarenhet. Det minsta fel eller misslyckande kunde inte gottgöras. Den gamle skogvaktaren hade varnande sagt så här till honom vid hans första utflykt: »bättre att göra felsteg i livet än på tjäderjakten.» Varje gång hade felsteget kostat honom kanske jaktsåsongens vackraste fågel. Och han kunde inte glömma den tidiga morgonstund, då han och skogvaktaren hoppade, och ramlade i en djup göl så olyckligt, att gubbens ansikte låg i dyvatten och Enn låg tvärs över honom. Skogvaktaren härdade ut, han hade hellre kvävts än rört på sig.

Då den första sisningen kom i tjäderns sångserie, gjorde Enn blixtnabbt tre hopp. Med bössan på tvären i handen stannade han bredvid en hånghjörk, stod så stel att inte ens ögonfransarna rörde sig. Fågeln tystnade och lyssnade tydligen. Och började igen...

Varje gång då denna mest besjälade höjdpunkt kom i den säregna bröllopssången, som lät som ett slipande, varvid tjädertuppen ett par ögonblick förlorade såväl hörsel som synförmåga, hoppade Enn. Såväl den jagades som jägarens prestationer var så fulländade, att t. o. m. Varma helt glömde nuet. Han glömde, att Kurt Wolfbüttel planerade att låta fabriken överta den kooperativa affären, vars föreståndare Varma blivit efter sin uppsägning från fabriken. Han glöm-

de också sin hustru, som gråtande packade deras tillhörigheter, därför att man varje dag kunde vänta att bli utkastad ur lägenheten. Han glömde alla kränkningar från denne själv gode och maktgalne man, vilka han var tvungen att tåla bara för att han inte ville bocka som en dräng och för att han bar sitt huvud högt. Jaktglädjen är en av de få arter av glädje, som alltid är ny och aldrig blir tråkig. Denna vår hade han skjutit några orrtuppar. Men redan sedan midvintern hade möjligheten att jaga tjäder plågat hans inbillningskraft som en värkande tand. Till och med i drömmen hade han sett fågeln på den nedersta tallgrenen långsamt röra sig framåt i kärleksrus med slarvigt hängande vingar.

Varma behövde bara hoppa femtio steg till för att komma inom skotthåll bakom en buske. Fågeln kom då mitt i utsiktsfältet rakt emot den stigande morgonrodnaden. Ett par gånger hade han ramlat ända till knäna i vatten genom den smältande isen på mossen, och en gång hade han med brak sjunkit genom den sköra isen. Full av ångest hade han då fruktat att tjädertuppen skulle flyga bort. Den väntade emellertid och började omigen sin bröllopsmarsch.

Då Enn hade kommit till skogskantens sista glesa tallar, blev han förskräckt och stannade mitt i hoppet. På avstånd snett emot hans hoppriktning reste en gestalt på sig i skymningen, gjorde några raska hoppsteg och väntade sedan nedböjd på en ny sisning. Den främmande mannen var på fyrtio meters avstånd från fågeln och skulle komma inom skotthåll efter nästa eller därpå följande hopp.

Åter började tjäderspelet. I Enns huvud hamrade tankar och känslor. Svetten rann ner på hans bröst och blodådrorna på tinningarna bultade hörbart. På hans näthinna hade fastnat bilden av den främmande jägarens hatt med dess gröna fjäder. Vem? Ett ögonblick upphörde hans andning. Kirve-Kurt hade ju en jägarhatt med en grön fjäder. Kirve-Kurt hade skrutit med att han denna vår skulle skjuta flera tjädertuppar och en bock. Kirve-Kurt hade hälsat på jägmäs-

taren och gett honom så mycket tyg till present, att det t. o. m. räckte till ett par byxor åt skogsvaktarn, vilka han skrytsamt förevisade för Enn.

Enn stannade som förhäxad. Den främmande jägaren fortsatte emellertid att hoppa. I samma ögonblick tändes Enns vrede i lågor som torrt tallris. Allt annat må ske, men att tillåta denne rödhåriga karl att på hans egna jaktmarker skjuta tjädertuppen som var bestämd för honom! Nej! Aldrig det!

Instinktivt lyfte han sitt vapen, siktade på måfå högt upp i talltoppen och sköt.

Tjädertuppen flög prasslande från trädet, och efter ett ögonblick hördes ett grovt bölande:

— Vad nu, himlar och helvete. Vem är du, din förbannade gesäll, som törs skrämma min fågel? Kom hit, din skurk — annars skjuter jag ...!

Och Varma som knappast kunde hoppas att rå på denne väst-preussare med den starka nacken, svarade också med ett krigiskt utrop:

— Vad skjuter ni för på mina marker, tjuvskytt!

Med bössorna skjutfärdiga närmade sig männen varandra. Med spelad förvåning ropade Varma:

— Ni herr Wolfbüttel! Hade jag vetat det. Jag trodde, att det var en tjuvskytt.

— Ett sådant svineri, en sådan fräckhet. Ni själv är tjuvskytt här. Ni har inga marker och skall aldrig få några ... Vågar ni skrämma min fågel, ni osnutna lymmel! skrek Wolfbüttel andfådd av vrede.

Samtidigt närmade han sig Varma med små steg — i tydlig avsikt att kasta sig över honom.

Plötsligt sade Varma:

— Här har vi inte någon annan lag än naturens. Tänk på det!

Hans ställning var så hotande att Kirve-Kurt stannade. Men han fattade sig med detsamma och skrek:

— Kom ihåg — ni får minst sex år. Och hit med vapnet nu!

Varma steg tillbaka ett steg och i farten stötte han bösskolven mot marken.

— Aldrig!

I samma ögonblick hördes ett skott. Kurt Wolfbüttel grep med händerna i luften, vacklade och ramlade sen baklänges på mossan. Efter några ögonblicks rosslande följde tystnad. Skottet hade träffat Kirve-Kurt rakt i ögat. Hela ansiktet var fullt med prickar och flagor av krutröken, endast smala blodstrimmor visade sig på ansiktet. Skottet hade träffat honom på några stegs avstånd, därför fanns det så få märken efter de kringspridda haglen. Med en nästan våldsamt viljeanstängning ryckte Varma sig ur sin förstening och skyndade sig till offret. Kurt Wolfbüttel visade inga livstecken.

Vem skulle tro, att Kurt Wolfbüttel genom en ödesdiger olyckshändelse träffades av ett skott ur en främmande jägares bössa? Utom Gud i himmelen skulle ingen tro på denna Varmas beaktelse. Världen skulle döma honom som sin fiende Kirve-Kurts mördare. Han lyssnade ett ögonblick, om inte hundskall eller steg som närmade sig hördes. Plötsligt kände han, att han var ett verktyg för ett underligt öde, som hade att befria suurekörveborna från denne lille tyrann. Inte ett ögonblick kom han att tänka på att anmäla sig vid närmaste polisstation. Inte heller som död skulle denne man få möjlighet att bringa Varma och hans familj i fördärvet.

Sådana jaktolyckor ha skett också genom jägarens eget förvållande, kom han att tänka. Kirve-Kurt låg på rygg med den trepipiga tvärs över benen. Hur kunde han glömma det! Jägaren, som hade fallit offer för olycksfallet, hade inte skjutit ett enda skott. Han böjde sig försiktigt ner och berörde den första avtryckaren på Kurt Wolfbüttels bössa. Den trepipiga hoppade av skottet och sjönk sen med mynningen i mossan.

Detta var slutaktens näst sista steg. Hemma väntade den sorgsna familjen på honom med bagaget. Till stranden med motorbåten, som han för länge sedan hade skaffat, var det bara tio kilometer. Han behövde inte besluta sig. Händelsernas orubbliga kedja dikterade själv hans steg. Ett visste han emellertid — de nya tunga bekymren måste han hela sitt liv bära ensam. Dem kunde han dela varken med sin fru eller med någon annan. Trogen gammal jägarsed lyfte han på hatten för den stupade och gick sedan skyndsamt till skogs, ty på morgonhimmeln föddes redan en ny dag.